

SOCIO-DEMOGRAFSKE ODREDNICE STAVA PREMA TJELESNOM KAŽNJAVANJU DJECE

Izvorni znanstveni članak
Primljeno: rujan, 2016.
Prihvaćeno: listopad, 2016.
UDK 316.644: 179.2
DOI 10.3935/ljsr.v23i2.135

Miroslav Rajter¹
Sveučilište u Zagrebu

Marina Trbus²
Udruga roditelja »Korak po korak«

Ninoslava Pećnik³
Sveučilište u Zagrebu
Pravni fakultet
Studijski centar socijalnog rada

SAŽETAK

Tjelesno kažnjavanje djece u odgojne svrhe u Hrvatskoj je zabranjeno od 1999. godine. Ipak, rezultati epidemioloških istraživanja nasilja nad djecom govore da se nasilne odgojne metode i dalje često koriste. Stav prema tjelesnom kažnjavanju smatra se jednim od najznačajnijih prediktora tjelesnog kažnjavanja te je cilj istraživanja bio ispitati psihometrijske karakteristike Skale stava prema tjelesnom kažnjavanju te utvrditi socio-demografske odrednice stava prema tjelesnom kažnjavanju. Istraživanje je provedeno u okviru projekta »Osnažimo pravo djece da budu sigurna« na uzorku od 2 215 roditelja iz pet županija u Hrvatskoj.

Rezultati provedenih analiza pokazali su da je stav prema tjelesnom kažnjavanju djece pozitivno asimetričan, odnosno da roditelji u manjoj mjeri imaju pozi-

Ključne riječi:
stav prema tjelesnom
kažnjavanju djece, socio-
demografske odrednice,
nasilje nad djecom.

¹ Doc. dr. sc. Miroslav Rajter, psiholog, e-mail: miroslav.rajter@gmail.com

² Univ. spec. Marina Trbus, psihologinja, e-mail: marina@udrugaroditeljajakpk.hr

³ Prof. dr. sc. Ninoslava Pećnik, psihologinja, e-mail: ninapecnik@net.hr

tivne stavove prema tjelesnom kažnjavanju, premda značajan broj roditelja u određenoj mjeri podržava tjelesno kažnjavanje djece. Dobiveni su statistički značajni efekti spola roditelja, stupnja obrazovanja, broja muške djece u obitelji i ukupnog broja djece u obitelji. Dob roditelja, samoprocjena materijalnih mogućnosti i broj ženske djece u obitelji nisu se pokazali prediktivnima za stav prema tjelesnom kažnjavanju djece. Rezultati istraživanja daju osnovu za reviziju teorijskih pristupa iz područja prevencije nasilja nad djecom, ali i pružaju snažnu podršku za kreiranje preventivnih kampanja za promjenu stava prema tjelesnom kažnjavanju djece koje će biti usmjerene prema široj javnosti. S obzirom na provedene analize, stručnjacima koji neposredno rade s korisnicima može se preporučiti korištenje ove skale kao jednog od alata za procjenu rizika.

UVOD

Tjelesno kažnjavanje djece u znanstvenoj i široj političkoj zajednici smatra se negativnim ponašanjem (npr. UN, 1989.; Gershoff, 2002.) te su različite države zakonski zabranile tjelesno kažnjavanje djece. Republika Hrvatska zabranila je tjelesno kažnjavanje Obiteljskim zakonom 1999. godine (Obiteljski zakon, 1998.).

Tjelesno kažnjavanje djece u odgojne svrhe trenutno je zabranjeno kroz različite zakonske akte. Tako npr. Obiteljski zakon (2015.) navodi u članku 94. kako roditelji ne smiju tjelesno kažnjavati dijete, postupati ponižavajuće prema njemu, niti primjenjivati psihičku prisilu te su ga dužni štiti od takvog postupanja drugih osoba. Kazneni zakon (2011., 2012., 2015.) u članku 177. navodi da će se »roditelj, posvojitelj, skrbnik ili druga osoba koja grubo zanemaruje svoje dužnosti podizanja, odgoja i obrazovanja djeteta kazniti kaznom zatvora do tri godine«. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (2009., 2010.) je nešto precizniji u definiranju pa tako u članku 4. navodi da je nasilje u obitelji svaki oblik tjelesnog, psihičkog, spolnog ili ekonomskog nasilja, s time da se tjelesno nasilje definira kao »(...) primjena fizičke sile bez obzira je li nastupila tjelesna ozljeda ili nije«.

S druge strane, podaci o prevalenciji tjelesnog kažnjavanja ukazuju na iznimno visoke stope korištenja tjelesnog kažnjavanja. Tako Ajduković i sur. (2013.) navode stopu prevalencije tjelesnog kažnjavanja od 72,3% kod adolescenata u dobi od 16 godina (stopa prevalencije tjelesnog zlostavljanja kod iste dobne skupine je 40,7%), a stopu jednogodišnje incidencije kod iste dobne skupine od 35,7% (najviša incidencija doživljenog tjelesnog kažnjavanja dobivena je kod skupine djece od 13 godina i iznosi 47,5%).

Kada se fenomen tjelesnog kažnjavanja djece promatra u kontekstu Socio-ekološkog modela (Bronfenbrenner, 1977.), zakonska i politička regulativa pripada makrosustavu u kojem se događa odgoj djeteta. Premda bismo ovaj dio ekološkog

sustava mogli smatrati uređenim, empirijski podaci pokazuju da je efekt regulative na prevenciju tjelesnog kažnjavanja u smislu prevalencije i incidencije zapravo malen te je za istraživanje odrednica tjelesnog kažnjavanja potrebno uključiti specifičnije razine poput neposredne okoline roditelja obitelji. Pored Bronfenbrennerovog modela i drugi modeli koji se bave specifično tjelesnim nasiljem nad djecom naglašavaju važnost konteksta u kojemu se odgoj događa. Tako, primjerice, Opći integrativni model nasilja u obitelji (Bittner i Newberger 1981., prema Pećnik, 2006.) također sadrži skupine čimbenika rizika za nasilje nad djecom, među kojima su opći socio-kulturalni činitelji (u koje je uključen kontekst u kojemu obitelj živi, opći stavovi prema tjelesnom kažnjavanju, prema položaju djece i drugi), te na drugoj razini karakteristike roditelja, djeteta i socijalno situacijske stresore. Multifaktorski model nasilja u obitelji (Browne i Herbert, 1997.) dio pretpostavki prenosi iz Socio-ekološkog modela te naglašava da se odgoj, pa tako i nasilne odgojne metode događaju u okviru šireg socijalnog konteksta te da je korištenje pojedinih odgojnih metoda pod utjecajem društvenih vrijednosti prema nasilju. Posebno je zanimljiv Model socijalnog procesiranja informacija (Milner, 2000.) koji specifičnije opisuje mehanizam korištenja nasilnih metoda u odgoju. Prema ovom modelu, među ostalim, naglašen je razvoj tzv. predpostojćih shema kod roditelja koje upravljaju budućim odgovorima na podražaje iz okoline. Sukladno tome, pretpostavlja se da će zlostavljajući, odnosno nasilni roditelji imati globalne (koje se odnose na svu djecu) i specifične (koje se odnose na vlastito dijete) vrijednosti i uvjerenja. Iz ovog razloga pretpostavka je kako će u situacijama u kojima je roditelj pod općim stresom (a osobito kada je opći stres u kombinaciji sa stresom vezanim uz dijete) pojačati oslanjanje na predpostojće sheme što će povećati vjerojatnost pojavljivanja nasilnih odgojnih metoda ako je to skladu s predpostojćim shemama. Do roditeljskih uvjerenja dolazi pod utjecajem različitih izvora informacija koji su važni roditelju (Bornstein i Cheah, 2006.) i u tom kontekstu mogu se navesti rezultati istraživanja Pećnik (2006.) prema kojem roditelji tromjesečne djece najviše savjeta o odgoju dobivaju od baka (42%), zatim od liječnika (31%), prijateljica (21%), a tek 6 do 8% roditelja informacije traži u knjigama i na internetu, što ukazuje na veću izraženost utjecaja neposredne okoline nego utjecaja šireg konteksta u kojemu se događa odgoj djeteta. S druge strane, ne treba zanemariti korištenje interneta kao izvora informacija o odgoju djece. Istraživanja (npr. Plantin i Daneback, 2009.) govore o tome da je oslanjanje na internet posljedica promijenjenih okolnosti odgoja i smanjenja podrške od strane roditeljeve obitelji i prijatelja te da internet omogućuje traženje informacija bez straha od osuđivanja. Iako su ova istraživanja rađena u drugim društvenim kontekstima, za očekivati je da je i u hrvatskom kontekstu korištenje informacija na internetu značajno čime su istraživanja stava prema tjelesnom kažnjavanju u općoj populaciji još važnija.

Teorijski gledano, vjerojatno najjednostavnije objašnjenje za korištenje tjelesnog kažnjavanja može se pronaći u Teoriji operantnog učenja gdje je svrha kazne otklanjanje nepoželjnog ponašanja (Zarevski, 1997.: 125). Domjan (2000., prema Holden 2002.) navodi da kazna može biti učinkovit mehanizam za bihevioralnu promjenu ukoliko se pojavljuje odmah nakon neželjenog ponašanja, ako se pojavljuje svaki put nakon neželjenog ponašanja, ako je intenzivna (bar nakon prve pojave neželjenog ponašanja) i ako nije signalizirana diskriminativnim podražajem (npr. ako se događa samo kada je roditelj prisutan). U ovom kontekstu neposredna poslušnost djeteta bit će uvjetovana po načelu blizine s tjelesnim kažnjavanjem, dok će dugoročne negativne posljedice tjelesnog kažnjavanja (vidi npr. Gershoff, 2002.) biti teže povezati s postupcima tjelesnog kažnjavanja. Kontekstualizacija ove teorije na obiteljske procese može se pronaći u Pattersonovoj Teoriji prisilnog ponašanja (1982., prema Snyder i Patterson, 1995.) gdje se razvoj agresivnog ponašanja roditelja temelji na reakciji na nepoželjno ponašanje djeteta. U situacijama u kojima dijete napravi prekršaj iza kojeg izostane nasilno ponašanje roditelja, ono dobiva potkrepljenje za neželjeno ponašanje, što zauzvrat daje negativno potkrepljenje za nasilno ponašanje roditelja i time potiče uvjerenje u opravdanost tjelesnog kažnjavanja. Propagiranje tjelesnog kažnjavanja pojavljuje se i u popularnoj literaturi, gdje je jedna od najkontroverznijih knjiga *To Train Up a Child* (Pearl i Pearl, 1994.) gdje se u uvodu opisuje kako se korištenjem metoda koje uključuju, među ostalim, grubo i opetovano tjelesno kažnjavanje djece ispod godine dana postiže »izostanak povišenih tonova, izostanak zamjeranja, izostanak prkosa, manje udaranja, vesela atmosfera u kući i potpuna poslušnost vašeg djeteta«⁴. Osim toga, i neki hrvatski autori relativiziraju upotrebu tjelesnog kažnjavanja u odgoju djece. Npr. Novoselec (2007.) u knjizi *Opći dio kaznenog prava* navodi da »roditelji imaju dužnost i pravo odgajati dijete, pa im treba priznati i pravo da fizički kažnjavaju svoju mali djecu ako to ne čine na ponižavajući način i ako pri tome ne nanose tjelesne ozljede (...) Pravo na takvo (ograničeno) tjelesno kažnjavanje roditelji mogu prenijeti i na drugu osobu, npr. baku, unajmljenu čuvaricu, odgojiteljicu u dječjem vrtiću (...)«. Ovakvi tekstovi otežavaju praksu zabrane tjelesnog kažnjavanja i znatno otežavaju prevenciju nasilja nad djecom. Također, u literaturi se mogu pronaći i različite hipoteze o tome jesu li posljedice tjelesnog kažnjavanja manje ako je tjelesno kažnjavanje prihvaćena društvena norma. Deater-Deckard i Dodge (1997.) su u svom istraživanju dobili dvosmislene rezultate u kontekstu ove hipoteze, dok su Gershoff i sur. (2012.) u longitudinalnom istraživanju utvrdili da je povezanost između tjelesnog kažnjavanja djece i kasnijih eksternaliziranih problema neovisna o prihvaćenosti tjelesnog kažnjavanja u kulturi.

⁴ Posljednje izdanje ove knjige tiskano je na engleskom jeziku u 2015. godini u 625 000 primjeraka, a hrvatski prijevod ove knjige objavljen je 2003. godine, 4 godine nakon zakonske zabrane tjelesnog kažnjavanja.

Dosadašnja istraživanja o stavu prema tjelesnom kažnjavanju konzistentno ukazuju na povezanost stava i ponašanja. Podrška tjelesnom kažnjavanju značajno je povezana s korištenjem tjelesnog kažnjavanja (prema Gershoff, 2002.) i roditelji koji koriste tjelesno kažnjavanje vjeruju da ono ima više pozitivnih i manje negativnih posljedica (Holden i sur., 1997., 1999., prema Gershoff, 2002.). Pećnik i Tokić (2011.) također su pokazale da su uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja te manje vjerovanje o tjelesnim i psihičkim posljedicama tjelesnog i psihičkog kažnjavanja prediktori učestalijeg tjelesnog kažnjavanja i kod majki i kod očeva. U navedenom istraživanju i percepcija stavova okoline o tjelesnom kažnjavanju i percepcija stavova stručnjaka o tjelesnom kažnjavanju pokazali su se značajnim prediktorima korištenja tjelesnog kažnjavanja i kod majki i kod očeva. Rajter (2013.) također navodi razlike u stavu prema tjelesnom kažnjavanju između majki koje su koristile tjelesno kažnjavanje i majki koje nisu koristile tjelesno kažnjavanje, pri čemu su veličine efekata u rasponu od umjerenih do velikih te ova varijabla pokazuje najviše veličine efekata za razliku od majki koje su koristile tjelesno nasilje i onih koje nisu koristile tjelesno nasilje u analiziranom setu od 30 socio-demografskih i psiholoških varijabli. U istraživanju Pećnik, Radočaj i Tokić (2011.) utvrđeno je da 27% ispitanika (majke djece do 3 godine) daje odgovor »potpuno se slažem« ili »uglavnom se slažem« na tvrdnju »Za pravilan odgoj djece neophodno je ponekad udariti dijete«. U ovom istraživanju dobivena je niska negativna povezanost uvjerenja o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja sa stupnjem obrazovanja roditelja te prihodima kućanstva. Jackson i sur. (1999.) pokazali su da roditelji nižeg stupnja obrazovanja imaju pozitivnije stavove prema tjelesnom kažnjavanju (primjer tvrdnje je »Roditelji koji štede na batini će razmaziti dijete«) kao i prema devalorizaciji djece (primjer tvrdnje je »U pravilu, djeca se ne trebaju vidjeti ni čuti«). Sličan rezultat o negativnoj povezanosti stupnja obrazovanja i stava prema tjelesnom kažnjavanju djece dobiven je i u istraživanju Gofin, Levav i Kohn (2004.). Clément i sur. (2009.) utvrdile su da su stavovi prema tjelesnom kažnjavanju djece povezani sa stresom, što uključuje i niži socio-ekonomski status kao mjeru financijskog opterećenja. U nekim istraživanjima (npr. Markovitz, 2001.; Gagné i sur., 2007.) dobivena je povezanost stava prema tjelesnom kažnjavanju djece i dobi roditelja, pri čemu su stariji ispitanici imali pozitivniji stav. Vezano uz spol ispitanika, oba prethodna istraživanja, kao i istraživanje Pećnik, Radočaj i Tokić (2011.) te Pećnik i Tokić (2011.) pokazala su da spol roditelja nije značajan prediktor stava prema tjelesnom kažnjavanju djece. Kada se govori o odnosu broja djece u kućanstvu i stava prema tjelesnom kažnjavanju djece, do rezultata se uglavnom dolazi posredno ili preko odnosa varijabli s tjelesnim kažnjavanjem te je potrebno istraživati detaljnije odnose stava i broja djece u kućanstvu.

Navedena istraživanja ukazuju na važnost stava prema tjelesnom kažnjavanju kao fenomena koji je važno istraživati u svrhu prevencije nasilnih postupaka prema djeci. U kontekstu univerzalne prevencije nasilja nad djecom (vidi npr. Ajduković i Marohnić, 2010.), promjena stava prema tjelesnom kažnjavanju može predstavljati prioritet koji se može mijenjati intervencijama na razini opće populacije te je tim više naglašena važnost istraživanja pojavnosti i korelata ovog fenomena. Jednako tako, u kontekstu teorijskih modela kao i specifičnijih razina prevencije, promjena stava prema tjelesnom kažnjavanju neizostavni je dio intervencija prema skupinama u posebnom riziku poput obitelji pod visokim ekonomskim pritiskom ili obiteljima koje su izložene visokom stresu, kao i na individualnoj razini prema roditeljima kod kojih su već identificirani psihosocijalni rizici.

CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE

U ovom radu cilj je prikazati deskriptivne i psihometrijske pokazatelje Skale stava prema tjelesnom kažnjavanju kao instrumenta za pomoć stručnjacima koji rade s roditeljima, ali i kao instrumenta kojim se omogućuje praćenje ovog fenomena u populaciji, te ispitati socio-demografske odrednice stava prema tjelesnom kažnjavanju djece. U skladu s ciljem istraživanja, definirani su sljedeći problemi:

1. Ispitati invarijantnost Skale stava prema tjelesnom kažnjavanju za očeve i majke.
2. Ispitati odnos socio-demografskih odrednica ispitanika sa stavom prema tjelesnom kažnjavanju.

Sukladno postojećim istraživanjima, očekujemo statistički značajnu razliku u stavu prema tjelesnom kažnjavanju s obzirom na dob, obrazovanje i materijalni status ispitanika, pri čemu će stariji ispitanici, ispitanici s nižim materijalnim mogućnostima te ispitanici nižeg stupnja obrazovanja imati pozitivniji stav prema tjelesnom kažnjavanju. Ne očekuju se statistički značajne razlike u stavu prema tjelesnom kažnjavanju s obzirom na spol ispitanika te broj djece u kućanstvu.

METODA

Uzorak

Ciljana populacija u ovom istraživanju bili su roditelji djece predškolskog uzrasta te djece koja pohađaju treći, peti i sedmi razred osnovne škole. Kao metoda uzorkovanja korišten je probabilistički dvoetafni stratificirani slučajni klaster uzorak iz pet županija u Republici Hrvatskoj u kojima se provodilo istraživanje. Kako bi

se došlo do konačnog uzorka, u svakoj od županija koje su sudjelovale u istraživanju, odabrana je veličina uzorka sukladno udjelu u populaciji. Zatim je prikupljen popis svih vrtića, osnovnih i srednjih škola s pripadajućim brojem razrednih odjela i broja učenika. U prvom koraku uzorkovanja slučajnim odabirom izabrane su škole u svakoj županiji te su u drugom koraku slučajnim odabirom izabrani razredni odjeli koji su sudjelovali u istraživanju. Ukupno je u uzorak izabrano 2 475 roditelja, a u istraživanju je sudjelovalo 2 215 roditelja što čini stopu odaziva od 89,49%. Prikaz broja ispitanika prema županiji nalazi se u Tablici 1.

Tablica 1. Prikaz broja klastera (razredi i vrtići) te broja ispitanika prema županiji

Županija	Broj klastera	N	%N
Dubrovačko-neretvanska	8	176	7,9
Istarska	14	284	12,8
Osječko-baranjska	22	394	17,8
Primorsko-goranska	27	425	19,2
Grad Zagreb	42	936	42,3
Ukupno	113	2215	100,0

Postupak

Podaci prikupljeni u ovom istraživanju prikupljeni su u okviru projekta »Osnažimo pravo djece da budu sigurna« koji su provodile udruge: Udruga roditelja »Korak po korak«, FENIKS, Alfa Albona, Portal Alfa i U.Z.O.R. tijekom 2014. godine. Istraživanje je provedeno u pet županija u Hrvatskoj: Gradu Zagrebu, Osječko-baranjskoj županiji, Primorsko-goranskoj županiji, Istarskoj županiji te Dubrovačko-neretvanskoj županiji.

Istraživanje s roditeljima provedeno je na način da su roditeljima na redovitim roditeljskim sastancima u osnovnim školama i vrtićima objašnjeni svi aspekti istraživanja. Kako je vrijeme ispunjavanja upitnika bilo predugo da bi se održavalo na roditeljskom sastanku, sudionicima su podijeljene kuverte koje su sadržavale upitnik i informacije o istraživanju te su roditelji upitnike rješavali kod kuće i u zatvorenim kuvertama vraćali u školu učitelju/odgajatelju koji je bio zadužen za prikupljanje upitnika. Kako bi se osigurala anonimnost u odgovaranju, učitelji/odgajatelji koji su prikupljali kuverte dobili su uputu da ih ne smiju otvarati te da ih nakon prikupljanja predaju istraživačima.

Instrument

Skala stava prema tjelesnom kažnjavanju⁵ modifikacija je Skale uvjerenja o opravdanosti i djelotvornosti tjelesnog kažnjavanja (Pećnik i Tokić, 2011.). Modifikacija korištena u ovom upitniku već je ranije korištena u projektu *BECAN – Balkan Epidemiological Study on Child Abuse and Neglect* (vidi npr. Rajter, 2013.). Skala sadrži 10 tvrdnji koje odražavaju uvjerenja o primjeni tjelesnog kažnjavanja u kontekstu odgoja djece.

Slaganje s pojedinom tvrdnjom ocjenjuje se na skali od pet stupnjeva. Stupnjevanje skale je »Uopće se ne slažem«, »Uglavnom se ne slažem«, »Niti se slažem, niti se ne slažem«, »Uglavnom se slažem« i »U potpunosti se slažem«. Prilikom analize podataka koristi se uobičajeno kodiranje brojevima 1-5 pri čemu se odgovor »Uopće se ne slažem« kodira brojkom 1. Za sve čestice veći stupanj slaganja odražava pozitivniji stav prema primjeni tjelesnog kažnjavanja u odgoju djece.

Pored skale stava o tjelesnom kažnjavanju djece korištena su i socio-demografska pitanja o spolu, dobi, broju muške djece u obitelji, broju ženske djece u obitelji te pitanje o subjektivnoj procjeni materijalnih mogućnosti obitelji. Subjektivna procjena materijalnih mogućnosti obitelji ispitivana je pitanjem »Kako biste procijenili sadašnje materijalne mogućnosti Vaše obitelji?« i procjenjivana je na skali od pet stupnjeva pri čemu je brojem 1 kodiran odgovor »Znatno ispod prosjeka«, brojem 3 odgovor »Prosječne« te brojem 5 Znatno iznad prosjeka«.

REZULTATI I RASPRAVA

Deskriptivni i psihometrijski pokazatelji Skale stava prema tjelesnom kažnjavanju

Deskriptivni pokazatelji za čestice

U prvom koraku analize za sve čestice izračunati su deskriptivni pokazatelji za pojedine čestice zajedno s indeksima asimetričnosti distribucija. Navedeni rezultati prikazani su po redoslijedu čestica u upitniku u Tablici 2.

⁵ Rezultati prikazani u ovom radu dio su opsežnijeg projekta »Osnažimo pravo djece da budu sigurna« te će za potrebe rada biti opisane samo dijelovi relevantni za rad.

Tablica 2. Deskriptivni pokazatelji za čestice Skale stava prema tjelesnom kažnjavanju

	Tvrđnja	N	min	max	M	SD	C	Q1	Q3	Skew	Kurt	KS-z
Roditelj ima pravo za kaznu ne razgovarati s djetetom ako je učinilo nešto loše ili nepri- mjeren.		2166	1	5	1,68	1,110	1	1	2	1,533	1,221	0,385**
Opravdano je udariti malo dijete po stražnji- ci kako bi naučilo što ne smije raditi.		2169	1	5	2,70	1,294	3	2	4	0,131	-1,175	0,167**
Ako se roditeljima zabrani tjelesno kažnja- vanje djece, ona će postati razmažena i ne- odgojena.		2173	1	5	2,23	1,212	2	1	3	0,591	-0,689	0,232**
Dijete zaslužuje pljusku kada se ponaša be- zobrazno.		2162	1	5	1,91	1,119	2	1	3	1,055	0,108	0,287**
Poneki šamar neće ugroziti razvoj djeteta.		2160	1	5	2,24	1,297	2	1	3	0,592	-0,993	0,251**
Za pravilan odgovor djece potrebno je pone- kad udariti dijete.		2154	1	5	2,07	1,146	2	1	3	0,763	-0,477	0,253**
Poneki udarac može pomoći/koristiti u od- goju.		2147	1	5	2,13	1,182	2	1	3	0,683	-0,667	0,247**
Dijete treba ponekad dobiti batine kako bi naučilo lekciju.		2159	1	5	1,81	1,053	1	1	2	1,138	0,390	0,318**
Batine djecu nauče poštovati roditelje.		2166	1	5	1,52	0,892	1	1	2	1,775	2,603	0,402**
Najveći broj roditelja je barem jednom u ži- votu fizički kaznio dijete (udarilo ga po stra- žnjici, ošamarilo i sl.).		2160	1	5	4,04	1,042	4	4	5	-1,290	1,400	0,279**

**p < 0,01

Legenda: C – medijan; q1 – rezultat na prvom kvartilu; q3 – rezultat na trećem kvartilu; Skew – asimetričnost distribucije (skewness); Kurt – kurtozija (kurtosis); KS-z – rezultat Smirnov-Kolmogorovljevog testa

Provedene analize pokazuju da su rezultati na svim česticama asimetrično distribuirani. Pri tome treba uočiti da je na posljednjoj čestici distribucija negativno asimetrična, dok je na svim drugim česticama pozitivno asimetrična, što je uobičajeno kod stavova o društveno nepoželjnim ponašanjima. Posljednja čestica odnosi se na uvjerenje o raširenosti tjelesnog kažnjavanja i po sadržaju odstupa od ostalih tvrdnji u kojima se ispituje uvjerenje o korisnosti tjelesnog kažnjavanja. Rezultati na ovoj čestici u skladu su s epidemiološkim pokazateljima učestalosti tjelesnog kažnjavanja (npr. Ajduković i sur., 2013.) koji su pokazali da je 72,3% učenika drugog razreda srednje škole tijekom života doživjelo tjelesno kažnjavanje.

Prosječne vrijednosti preostalih čestica nalaze se u donjem dijelu teorijskog raspona, s izuzetkom druge čestice »Opravdano je udariti malo dijete po stražnjici kako bi naučilo što ne smije raditi« kod koje je medijan u sredini raspona. Ovo je ujedno čestica s najvišom prosječnom vrijednosti te ujedno i čestica s najvišom standardnom devijacijom te najmanjom kurtozijom, odnosno indeksom spljoštenosti skale koji govori o tome da odgovori ispitanika nisu grupirani oko jedne vrijednosti, što označava da je ova tvrdnja najkontroverznija jer kod nje postoji najveća heterogenost u odgovorima ispitanika. Najniža prosječna vrijednost, kao i najmanja standardna devijacija i najviša kurtozija dobivena je za česticu »Batine djecu nauče poštovati roditelje«. Kod ove čestice roditelji pokazuju najmanje slaganje s tvrdnjom i najviše međusobno slaganje u procjeni.

Analiza pouzdanosti skale

U svrhu provjere pouzdanosti skale u prvom koraku je napravljena analiza interkorelacija među pojedinim česticama. Rezultati analize prikazani su u Tablici 3.

Kako distribucije rezultata na česticama odstupaju od normalne distribucije, a distribucija rezultata na posljednjoj čestici je suprotne asimetrije u odnosu na ostale čestice, za analizu interkorelacija upotrijebljen je Spearmanov rho koeficijent. Rezultati pokazuju kako su sve interkorelacije među česticama pozitivne i statistički značajne, osim korelacije prve i posljednje čestice koje nisu u statistički značajnoj korelaciji. Kada se promatraju iznosi korelacija, može se uočiti kako prva i posljednja čestica odstupaju od ostalih čestica po visini korelacije. Tako se interkorelacije za osam preostalih čestica kreću od umjerenih do vrlo visokih (0,421-0,845), dok je najviša korelacija prve čestice s ostalima 0,3, a posljednje čestice 0,256, što ukazuje na to da bi ove dvije čestice trebalo izbaciti iz skale.

Tablica 3. Analiza interkorelacija (Spearman rho) među česticama Skale stava prema tjelesnom kažnjavanju ($N_{\min} = 2134$)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Tvrđnja								
1. Roditelj ima pravo za kaznu ne razgovarati s djetetom ako je učinilo nešto loše ili nepri-mjereno.	-								
2. Opravdano je udariti malo dijete po stražnjici kako bi naučilo što ne smije raditi.	0,248**	-							
3. Ako se roditeljima zabrani tjelesno kažnjavanje djece, ona će postati razmažena i neodgojena.	0,276**	0,620**	-						
4. Dijete zaslužuje pljusku kada se ponaša bezobrazno.	0,299**	0,544**	0,566**	-					
5. Poneki šamar neće ugroziti razvoj djeteta.	0,258**	0,506**	0,481**	0,735**	-				
6. Za pravilan odgoj djece potrebno je ponekad udariti dijete.	0,256**	0,614**	0,618**	0,642**	0,634**	-			
7. Poneki udarac može pomoći/koristiti u odgoju.	0,250**	0,603**	0,608**	0,611**	0,646**	0,845**	-		
8. Dijete treba ponekad dobiti batine kako bi naučilo lekciju.	0,263**	0,540**	0,543**	0,598**	0,564**	0,705**	0,732**	-	
9. Batine djecu nauče poštovati roditelje.	0,300**	0,421**	0,489**	0,526**	0,471**	0,571**	0,564**	0,683**	-
10. Najveći broj roditelja je barem jednom u životu fizički kaznio dijete (udarilo ga po stražnjici, ošamario i sl.).	0,036	0,256**	0,193**	0,190**	0,238**	0,242**	0,254**	0,202**	0,105**

**p < 0,01

U Tablici 4. prikazani su rezultati analize pouzdanosti za skalu. Rezultati po česticama prikazani za račun Cronbach α koeficijenta, a uz α koeficijent prikazani su i transverzalni i longitudinalni split-half koeficijenti za skalu. S obzirom da je analiza ukazala na opravdanost izbacivanja prve i posljednje čestice iz skale, prikazano je rješenje sa svim česticama i konačno rješenje.

Tablica 4. Analiza pouzdanosti Skale stava prema tjelesnom kažnjavanju

Tvrdnja	Originalno rješenje		Konačno rješenje	
	r_{IT}	α_{ID}	r_{IT}	α_{ID}
Roditelj ima pravo za kaznu ne razgovarati s djetetom ako je učinilo nešto loše ili neprimjereno.	0,332	0,906	-	-
Opravdano je udariti malo dijete po stražnjici kako bi naučilo što ne smije raditi.	0,686	0,884	0,681	0,915
Ako se roditeljima zabrani tjelesno kažnjavanje djece, ona će postati razmažena i neodgojena.	0,694	0,883	0,695	0,913
Dijete zaslužuje pljusku kada se ponaša bezobrazno.	0,744	0,880	0,755	0,908
Poneki šamar neće ugroziti razvoj djeteta.	0,707	0,882	0,710	0,913
Za pravilan odgoj djece potrebno je ponekad udariti dijete.	0,812	0,875	0,828	0,902
Poneki udarac može pomoći/koristiti u odgoju.	0,806	0,875	0,822	0,903
Dijete treba ponekad dobiti batine kako bi naučilo lekciju.	0,757	0,880	0,771	0,908
Batine djecu nauče poštovati roditelje.	0,636	0,888	0,647	0,917
Najveći broj roditelja je barem jednom u životu fizički kaznio dijete (udarilo ga po stražnjici, ošamario i sl.).	0,292	0,908	-	-
Pouzdanost	α	0,897	α	0,920
	SH_T	0,877	SH_T	0,888
	SH_L	0,919	SH_L	0,944

Legenda: r_{IT} – item-total korelacija; α_{ID} – α koeficijent nakon izbacivanja čestice; α – Cronbachov α koeficijent; SH_T – split-half koeficijent pouzdanosti s transverzalom podjelom skale; SH_L – split-half koeficijent pouzdanosti s longitudinalnom podjelom skale

Rezultati analize pouzdanosti pokazuju kako je ukupna pouzdanost skale vrlo dobra (0,877-0,919). Rezultati ukazuju na visoku unutaraju konzistenciju, premda originalno rješenje pokazuje kako se izbacivanjem prve i posljednje čestice iz upitnika povećava pouzdanost. Također se može uočiti kako prva i posljednja čestica imaju relativno niske korelacije s ukupnim rezultatom u odnosu na preostale čestice u skali. Ukupna pouzdanost skale nakon izbacivanja ovih čestica kreće se u

rasponu od 0,888 do 0,944, ovisno o upotrijebljenom koeficijentu. Premda ovakav rast pouzdanosti ne možemo smatrati značajnim, prva i posljednja čestica originalne skale trebaju biti izbačene i zbog slabije sadržajne valjanosti i zbog parsimoničnosti same skale.

Konstruktna valjanost

U svrhu provjere konstruktne valjanosti Skale stava prema tjelesnom kažnjavanju provedena je eksplorativna faktorska analiza metodom analize glavnih komponenti. Kako su rezultati deskriptivne analize i analize pouzdanosti ukazali na to da se iz originalne skale trebaju izbaciti prva i posljednja čestica, u ovoj i daljnjim analizama koristit će se samo preostalih osam čestica.

Provjerom preduvjeta utvrđeno je da je struktura podataka podobna za faktorsku analizu⁶. Rezultati analize glavnih komponenti prikazani su u Tablici 5., a matrica faktorske strukture u Tablici 6.

Tablica 5. Iznosi karakterističnih korijena i udjeli objašnjene varijance u analizi glavnih komponenti Skale stava prema tjelesnom kažnjavanju

Komponenta	KK	%V	%V _k
1	5,206	65,069	65,069
2	0,676	8,449	73,519
3	0,606	7,575	81,093
4	0,479	5,984	87,077
5	0,364	4,545	91,622
6	0,268	3,350	94,972
7	0,246	3,078	98,050
8	0,156	1,950	100,000

Legenda: KK – karakteristični korijen; %V – postotak objašnjene varijance; %V_k – kumulativni postotak objašnjene varijance

⁶ Bartlett $\chi^2=11566,226$; $df = 28$; $p < 0,001$; $KMO=0,903$

Tablica 6. Matrica faktorske strukture u analizi glavnih komponenti Skale stava prema tjelesnom kažnjavanju

Tvrdnja	Komponenta 1
Opravdano je udariti malo djeteta po stražnjici kako bi naučilo što ne smije raditi.	0,752
Ako se roditeljima zabrani tjelesno kažnjavanje djece, ona će postati razmažena i neodgojena.	0,766
Dijete zaslužuje pljusku kada se ponaša bezobrazno.	0,815
Poneki šamar neće ugroziti razvoj djeteta.	0,783
Za pravilan odgoj djece potrebno je ponekad udariti dijete.	0,879
Poneki udarac može pomoći/koristiti u odgoju.	0,876
Dijete treba ponekad dobiti batine kako bi naučilo lekciju.	0,839
Batine djecu nauče poštovati roditelje.	0,731

Rezultati pokazuju vrlo jasno jednofaktorsko rješenje jer samo jedan faktor zadovoljava Kaiser Guttmanov kriterij. Ukupni postotak objašnjene varijance analizom glavnih komponenti je 65,07% te se pokazuje da su saturacije svih čestica na faktoru visoke i kreću se u rasponu od 0,731 do 0,879. Ovakvi rezultati pokazuju da čestice u okviru skale doista mjere isti konstrukt s visokom saturacijom te da je opravdano koristiti kompozit čestica u svrhu mjerenja stava prema tjelesnom kažnjavanju.

Analiza skalnih rezultata

Ukupan rezultat na skali formiran je kao prosječna vrijednost odgovora na osam čestica uključenih u skalu. Premda je ovaj model metrijski identičan jednostavnom aditivnom modelu, u korist korištenju prosječne vrijednosti možemo uzeti da je ukupni rezultat ispitanika jednostavnije tumačiti na skali koja je istog raspona kao i odgovori na pojedina pitanja, umjesto na skali raspona 8-40 koliki je teorijski raspon dobiven jednostavnim aditivnim modelom. Pored ovoga, kako se pokazuje da je skala relativno homogena, nedostajuće vrijednosti moguće je mijenjati prosječnim odgovorom ispitanika na skali, iako nije preporučljivo računati rezultate za ispitanike koji imaju više od jednog odgovora koji nedostaje. Deskriptivni pokazatelji za skalu prikazani su u Tablici 7.

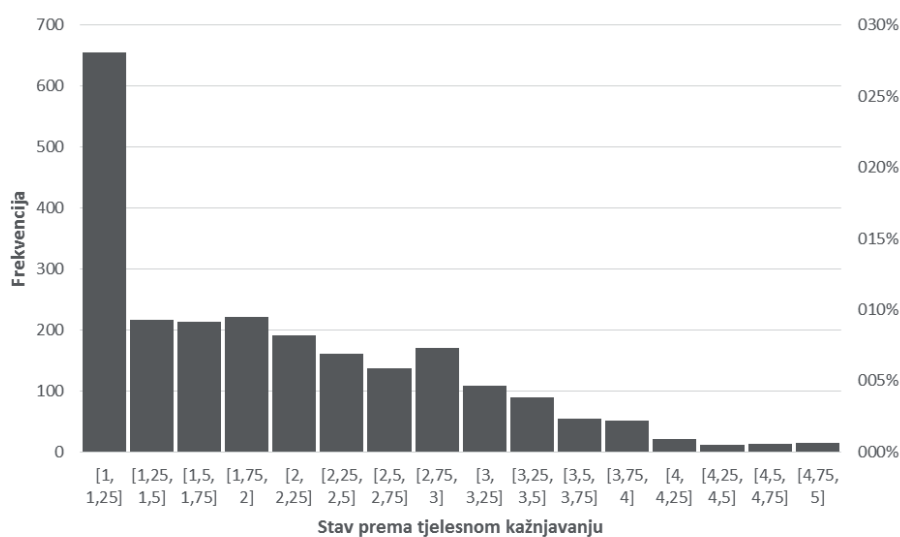
Tablica 7. Deskriptivni pokazatelji Skale stava prema tjelesnom kažnjavanju

N	min	max	M	SD	C	Q1	Q3	Skew	Kurt	KS-z
2070	1	5	2,07	0,925	1,88	1,25	2,75	0,720	-0,186	0,124*

Rezultati u Tablici 6. pokazuju da je distribucija skalnih rezultata pozitivno asimetrična te da su dobiveni rezultati koji odgovaraju teorijskom rasponu skale. Kako bi se dobio uvid i izgled distribucije u Tablici 8. prikazani su rezultati po decilima, a na Slici 1. histogram distribucije

Tablica 8. Prikaz rezultata na skali stava prema tjelesnom kažnjavanju po decilima

Decil	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Vrijednost	1,00	1,13	1,38	1,63	1,88	2,25	2,50	2,88	3,38	5,00

Slika 1. Histogram distribucije rezultata za stav prema tjelesnom kažnjavanju

Rezultati pokazuju da najveći broj ispitanika pokazuje nizak rezultat na skali. Ovakav rezultat indikativan je za stavove prema društveno neprihvatljivom predmetu mjerenja, međutim ukazuje i na poteškoće koje se odnose na primjenu statističkih tehnika u analizi korelata stava prema tjelesnom kažnjavanju te se stoga preporuča korištenje neparametrijskih tehnika prilikom analiza rezultata. Ukupno je 17,7% ispitanika na sve tvrdnje dalo najniži mogući odgovor, dok se ostali ispitanici bar u nekoj mjeri slažu s nekom od navedenih tvrdnji. Približno 30% ispitanika ima ukupan rezultat u gornjem dijelu teorijskog raspona skale, odnosno za njih možemo reći da imaju pozitivan stav prema tjelesnom kažnjavanju djece. Navedeni rezultati ukazuju da bi se u budućim unaprjeđenjima skale trebao osigurati spektar pitanja koja pokrivaju donji dio raspona skale kako bi se omogućio varijabilitet u ovom dijelu raspona i bolji uvid u rasprostranjenost stava.

Invarijantnost Skale stava prema tjelesnom kažnjavanju s obzirom na spol ispitanika

U svrhu analize opravdanosti korištenja skale stava prema tjelesnom kažnjavanju s obzirom na spol provjerena je invarijantnost skale. Provedena je konfirmatorna faktorska analiza za grupe očeva i majki. Kako su distribucije odgovora po česticama asimetrične, korištena je metoda *scale-free least squares* kako bi se ublažio efekt asimetrije varijabli na rezultate testiranja. Navedena metoda omogućuje testiranje konfiguralne i metrijske ekvivalentnosti, ali ne i skalarne. Konfiguralna ekvivalentnost označava jednakost faktorskih struktura za različite grupe, dok metrijska ekvivalentnost označava da su saturacije varijabli na pojedinom faktoru jednake za različite grupe. Provedena analiza pokazala je djelomično zadovoljavajuće rješenje.

I za konfiguralnu⁷ i za metrijsku⁸ ekvivalentnost dobiveni su zadovoljavajući pokazatelji⁹ što ukazuje da postoji ekvivalentnost za očeve i majke.

Alternativna mjera sukladnosti je i Tuckerov koeficijent kongruencije (Tucker, 1951.) između faktorskih struktura za različite skupine. Rezultati ove analize prikazani su u Tablici 9.

Tablica 9. Saturacije tvrdnji na komponenti i Tuckerov koeficijent kongruencije za očeve (N = 363) i majke (N = 1 684)

Tvrdnja	Očevi	Majke
Opravdano je udariti malo dijete po stražnjici kako bi naučilo što ne smije raditi.	0,752	0,749
Ako se roditeljima zabrani tjelesno kažnjavanje djece, ona će postati razmažena i neodgojena.	0,756	0,765
Dijete zaslužuje pljusku kada se ponaša bezobrazno.	0,815	0,816
Poneki šamar neće ugroziti razvoj djeteta.	0,793	0,780
Za pravilan odgoj djece potrebno je ponekad udariti dijete.	0,894	0,876
Poneki udarac može pomoći/koristiti u odgoju.	0,895	0,870
Dijete treba ponekad dobiti batine kako bi naučilo lekciju.	0,848	0,836
Batine djecu nauče poštovati roditelje.	0,769	0,719
Koeficijent kongruencije	0,999	

⁷ CMIN = 173,04; RMR = 0,75; GFI = 0,994; NFI = 0,992.

⁸ CMIN = 183,04; RMR = 0,79; GFI = 0,994; NFI = 0,991.

⁹ Kako je uzorak u istraživanju velik, indikatori koji su vezani uz χ^2 test (CMIN) mogu biti neodgovarajući jer će kod velikih uzoraka gotovo uvijek biti statistički značajni (Hooper, Coughlan i Mullen, 2008.).

Rezultati provedene analize pokazuju vrlo visoku vrijednost Tuckerovog koeficijenta kongruencije i sukladno preporukama koje daju Lorenzo-Seva i ten Berge (2009.) možemo zaključiti da se radi o praktično identičnoj faktorskoj strukturi.

Navedeni rezultati ukazuju na opravdanost primjene skale stava prema tjelesnom kažnjavanju prilikom istraživanja s očevima i majkama. Treba napomenuti da skalarna ekvivalentnost nije provjeravana tako da je temeljem ovih podataka nemoguće govoriti o potpunoj invarijantnosti.

Analiza socio-demografskih odrednica stava prema tjelesnom kažnjavanju djece

Spol

Za provedbu analize korišten je Mann-Whitneyev test¹⁰ te su rezultati analize razlika u stavu prema tjelesnom kažnjavanju djece prema spolu prikazani u tablici 10.

Tablica 10. Analiza spolnih razlika u stavu prema tjelesnom kažnjavanju djece

Grupa	N	M	SD	C	MR	MWU	r
Muškarci	363	2,20	0,998	2,00	1 100,44	277 897**	0,060
Žene	1 684	2,04	0,905	1,88	1 007,52		

**p < 0,01

Legenda: C – medijan; MR – prosječni rang; MWU – Mann-Whitney U; r – veličina efekta

Rezultati provedene analize pokazuju kako postoji statistički značajna razlika u stavu prema tjelesnom kažnjavanju između muškaraca i žena (p < 0,05). Muškarci (C = 2,00) pokazuju pozitivniji stav prema tjelesnom kažnjavanju od žena (C = 1,88), međutim, kada se u obzir uzme veličina efekta (0,06), može se uočiti kako je veličina te razlike vrlo niska. Ovi rezultati, iako statistički značajni, poklapaju se s rezultatima prethodnih istraživanja (npr. Gagné i sur., 2007.; Markovitz, 2001.) i govore da očevi i majke imaju podjednako izražene stavove prema tjelesnom kažnjavanju djece. Praktična implikacija ovog nalaza je da kampanje koje su usmjerene prema promjeni ovog stava trebaju biti jednako usmjerene i prema muškarcima i prema ženama.

¹⁰ Za procjenu veličine efekta iz r-obitelji korištena je formula $r = \frac{Z}{\sqrt{N}}$ (Rosenthal, 1991.).

Obrazovanje

Premda je varijabla obrazovanja zamišljena kao ordinalna skala, rezultati su pokazali da svega 4,7% ispitanika ima nedovršenu osnovnu školu ili je završilo samo osnovnu školu. Iz ovog razloga ispitivana je razlika samo među ispitanicima koji imaju završenu srednju školu i koji imaju završen fakultet ili višu školu. Rezultati analize prikazani su u Tablici 11.

Tablica 11. Analiza razlika u stavu prema tjelesnom kažnjavanju djece prema obrazovanju

Grupa	N	M	SD	C	MR	MWU	r
Srednja škola	1 106	2,10	0,926	2,00	1 014,62		
Viša škola ili fakultet	861	1,98	0,870	1,88	944,67	442 272,5**	0,061

** $p < 0,01$

Legenda: C – medijan; MR – prosječni rang; MWU – Mann-Whitney U; r – veličina efekta

Rezultati analize pokazuju da postoji statistički značajna razlika u stavu prema tjelesnom kažnjavanju djece ($p < 0,05$) te da ispitanici sa završenom srednjom školom ($C = 2,00$) imaju pozitivniji stav prema tjelesnom kažnjavanju djece u odnosu na ispitanike sa završenim fakultetom ili višom školom ($C = 1,88$), međutim, kao i kod razlika prema spolu, ova razlika pokazala se vrlo niskom ($r = 0,061$). Ovakav rezultat u potpunosti se poklapa s rezultatima Jacksona i sur. (1998) koji su dobili jednaku veličinu efekta za obrazovanje roditelja i stav prema tjelesnom kažnjavanju. Ovakvi rezultati također govore u prilog raširenosti stava prema tjelesnom kažnjavanju djece neovisno o obrazovanju.

Ostali socio-demografski korelati stava prema tjelesnom kažnjavanju djece

U okviru istraživanja prikupljeni su i podaci o dobi, procjeni materijalnih mogućnosti obitelji te o broju muške i ženske djece u obitelji. Radi boljeg uvida kreirana je i kompozitna varijabla ukupnog broja djece u obitelji. U svrhu analize rezultata izračunati su Spearmanovi koeficijenti korelacije sa stavom prema tjelesnom kažnjavanju djece koji su prikazani u Tablici 12.

Tablica 12. Spearmanovi koeficijenti korelacije između stava prema tjelesnom kažnjavanju djece, dobi, subjektivne procjene materijalnog statusa i broja djece u obitelji

Varijabla	N	r
Dob	2064	-0,015
Materijalne mogućnosti	2055	-0,038
Broj muške djece	2046	0,097**
Broj ženske djece	2043	0,036
Ukupan broj djece	2039	0,127**

**p < 0,01

Legenda: r – Spearmanov rho

Rezultati pokazuju kako ne postoji statistički značajna povezanost stava prema tjelesnom kažnjavanju i dobi ispitanika te subjektivne procjene materijalnih mogućnosti. S druge strane, dobivene su statistički značajne korelacije stava prema tjelesnom kažnjavanju djece, pri čemu je najviša korelacija stava prema tjelesnom kažnjavanju djece i ukupnog broja djece (0,127) te broja muške djece u obitelji (0,097). U oba slučaja ispitanici s većim brojem (muške) djece imaju i pozitivniji stav prema tjelesnom kažnjavanju, međutim radi se o niskim korelacijama od malog praktičnog značaja. Korelacija stava prema tjelesnom kažnjavanju djece i broja ženske djece u obitelji statistički je neznačajna. Dobiveni rezultati pokazali su da su samo broj muške djece i ukupan broj djece značajni prediktori stava prema tjelesnom kažnjavanju djece. Ovakvi rezultati mogu se interpretirati u kontekstu slabijeg kapaciteta roditelja, odnosno smanjenja resursa koji su roditeljima na raspolaganju kod većeg broja djece. Također, u kontekstu Teorije prisilnog ponašanja, kod roditelja koji imaju više djece proces učenja korištenja nasilnog ponašanja je duži čime se dodatno utvrđuje uvjerenje o opravdanosti tjelesnog kažnjavanja. Gershoff (2013.) navodi kako je jedno od čestih opravdanja korištenja tjelesnog kažnjavanja upravo neposredna poslušnost djeteta, što je i potvrđeno u nekim studijama (npr. Roberts i Powers, 1990.) što doprinosi korištenju tjelesnog kažnjavanja upravo u situacijama ograničenih roditeljskih resursa kada su kapaciteti roditelja za adekvatan odgoj smanjene, a percipirana vrijednost poslušnosti djeteta visoka. Zanimljivo je uočiti kako materijalne mogućnosti nisu značajan prediktor stava prema tjelesnom kažnjavanju djece, što nije u skladu s nekim teorijama, primjerice s Teorijom obiteljskog stresa (Conger, Reuter i Conger, 2000.). U kontekstu teorijskih pristupa može se napomenuti da je većina teorija o tjelesnom nasilju nastala prije zabrane tjelesnog kažnjavanja kada se govori u europskoj perspektivi, dok je u SAD-u tjelesno kažnjavanje djece još uvijek dozvoljena praksa, premda je sve veći broj organizacija koje se zalažu za potpunu zabranu tjelesnog nasilja (Gershoff,

2013.). Kako su dosadašnje teorije nastale u vremenu u kojem je tjelesno kažnjavanje bilo dozvoljeno, potrebno je revidirati teorijske pristupe i adaptirati ih promjeni društvenog konteksta. S druge strane, rezultati ovog istraživanja pokazuju kako se tjelesno kažnjavanje percipira kao negativna pojava te da je stav prema tjelesnom kažnjavanju pozitivno asimetričan. Ipak, detaljniji uvid u rezultate pokazuje kako roditelji pokazuju u određenoj mjeri odobravanje tjelesnog kažnjavanja te pokazuju uvjerenje da je tjelesno kažnjavanje široko rasprostranjena pojava. Znanstvena zajednica kontinuirano donosi dokaze u prilog zabrani tjelesnog kažnjavanja, ali kako navodi Gershoff (2013.), za promjenu stava prema tjelesnom kažnjavanju potrebno je uključiti i aktere van akademske zajednice. Rezultati ovog istraživanja pokazali su da su razlike s obzirom na socio-demografske karakteristike većinom vrlo niske, dok istraživanja o povezanosti socio-demografskih obilježja i incidencije tjelesnog kažnjavanja također govore o trivijalnim efektima. Iz tog razloga možemo preporučiti da se za prevenciju tjelesnog kažnjavanja i promjenu stava prema tjelesnom kažnjavanju djece potiču kampanje širokog obuhvata.

Uz ovaj rad vežu se neka metodološka ograničenja koja se u prvom redu odnose na odabir uzorka. Premda je uzorak u samim županijama biran probabilistički, odabir županija bio je prigodan te se ne može smatrati reprezentativnim za Hrvatsku. Također, ovdje se radilo o klaster uzorku te je preporučljivo u budućim istraživanjima izbjeći klaster efekte koji su mogli utjecati na rezultat jer roditelji unutar istog klastera dijele neka zajednička iskustva.

ZAKLJUČAK

U ovom radu ispitane su socio-demografske odrednice stava prema tjelesnom kažnjavanju djece i psihometrijski pokazatelji skale stava prema tjelesnom kažnjavanju djece. Skala stava prema tjelesnom kažnjavanju djece pokazala je dobre metrijske karakteristike, a rezultati analiza pokazali su da je stav prema tjelesnom kažnjavanju djece pozitivno asimetričan, odnosno da roditelji u manjoj mjeri imaju pozitivne stavove prema tjelesnom kažnjavanju, premda značajan broj roditelja u određenoj mjeri podržava tjelesno kažnjavanje djece. Rezultati analiza po socio-demografskim obilježjima pokazali su statistički značajne efekte spola roditelja, stupnja obrazovanja, broja muške djece u obitelji i ukupnog broja djece u obitelji. Samo kod ukupnog broja djece u obitelji veličina efekta pokazala se niskom, dok je u ostalim analizama veličina efekta vrlo niska. Dob roditelja, samoprocjena materijalnih mogućnosti i broj ženske djece u obitelji nisu se pokazali prediktivnima za stav prema tjelesnom kažnjavanju djece. Deskriptivni pokazatelji pokazuju kako je skalu moguće koristiti u direktnom radu s korisnicima psiho-socijalnog tretmana kao jedan od alata za procjenu, posebno u kontekstu procjene roditeljskih kom-

petencija i rizika za nasilno ponašanje prema djeci. U tom kontekstu, za stručnjake koji se bave neposrednim radom s korisnicima od velikog je značaja imati instrumente koji su normirani na kvalitetnom uzorku u nacionalnom kontekstu. Rezultati istraživanja daju osnovu za reviziju teorijskih pristupa iz područja prevencije nasilja nad djecom, ali također pružaju smjernice za stručnjake koji kreiraju preventivne programe. Temeljem ovih rezultata može se dati preporuka za poticanje kampanja univerzalne prevencije s obzirom da provedene analize pokazuju kako socio-demografske odrednice stava imaju vrlo niske ili niske veličine efekata u odnosu sa stavom prema tjelesnom kažnjavanju djece.

LITERATURA

1. Ajduković, M. & Marohnić, S. (2010.) **Smjernice za planiranje, provedbu i evaluaciju preventivskih i tretmanskih programa zaštite djece od nasilja**. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
2. Ajduković, M., Rimac, I., Rajter, M. & Sušac, N. (2013). Epidemiološko istraživanje prevalencije i incidencije nasilja nad djecom u obitelji u Hrvatskoj. **Ljetopis socijalnog rada**, 19 (3), 367–412.
3. Bornstein, M. H. & Cheah, C. S. L. (2006). The place of 'culture and parenting' in the ecological contextual perspective on developmental science. In: Rubin, K. H. & Chung, O. B. (eds.), **Parenting beliefs, behaviors and parent-child relations: A cross-cultural perspective**. New York: Taylor and Francis Group, 3-33.
4. Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an experimental ecology of human development. **American Psychologist**, 32 (7), 513-531.
5. Browne, K. & Herbert, M. (1997). **Preventing family violence**. New York: Wiley.
6. Clément, M.-É., Dufour, S., Chamberland, C. & Dubeau, D. (2009). Description et analyse des attitudes et attributions paternelles favorables à la punition corporelle. **Canadian Journal of Behavioural Science/Revue Canadienne Des Sciences Du Comportement**, 41 (1), 11-21.
7. Conger, K. J., Rueter, M. A. & Conger, R. D. (2000). The role of economic pressure in the lives of parents and their adolescents: The family stress model. In: Crockett, L. J. & Silbereisen, R. K. (eds.), **Negotiating adolescence in times of social change**. Cambridge: Cambridge University Press, 201-223.
8. Deater-Deckard, K. & Dodge, K. A. (1997). Externalizing behavior problems and discipline revisited: Nonlinear effects and variation by culture, context, and gender. **Psychological Inquiry**, 8 (3), 161-175.
9. Gagne, M.-H., Tourigny, M., Joly, J. & Pouliot-Lapointe, J. (2007). Predictors of adult attitudes toward corporal punishment of children. **Journal of Interpersonal Violence**, 22 (10), 1285-1304.

10. Gershoff, E. T. (2002). Corporal punishment by parents and associated child behaviors and experiences: A meta-analytic and theoretical review. **Psychological Bulletin**, 128 (4), 539-579.
11. Gershoff, E. T., Lansford, J. E., Sexton, H. R., Davis-Kean, P. & Sameroff, A. J. (2012). Longitudinal links between spanking and children's externalizing behaviors in a national sample of White, Black, Hispanic, and Asian American families. **Child Development**, 83 (3), 838-843.
12. Gershoff, E. T. (2013). Spanking and child development: We know enough now to stop hitting our children. **Child Development Perspectives**, 7 (3), 133-137.
13. Gofin, R., Levav, I. & Kohn, R. (2004). Attitudes and opinions on corporal punishment among urban Israeli Jews. **The Israel Journal of Psychiatry and Related Sciences**, 41 (2), 90-97.
14. Holden, G. W. (2002). Perspectives on the effects of corporal punishment: Comment on Gershoff. **Psychological Bulletin**, 128 (4), 590-595.
15. Hooper, D., Coughlan, J. & Mullen, M. (2008). Structural equation modelling: Guidelines for determining model fit. **Electronic Journal of Business Research Methods**, 6 (1), 53-60.
16. Jackson, S., Thompson, R. A., Christiansen, E. H., Colman, R. A., Wyatt, J., Buckendahl, C. W., Wilcox, B. L. & Peterson, R. (1999). Predicting abuse-prone parental attitudes and discipline practices in a nationally representative sample. **Child Abuse & Neglect**, 23 (1), 15-29.
17. Kazneni zakon (2011, 2012, 2015). **Narodne novine**, 125/2011., 144/2012., 56/2015., 61/2015.
18. Lorenzo-Seva, U. & ten Berge, J. M. F. (2006). Tucker's congruence coefficient as a Meaningful Index of Factor Similarity. **Methodology**, 2 (2), 57-64.
19. Markowitz, F. E. (2001). Attitudes and family violence: Linking intergenerational and cultural theories. **Journal of Family Violence**, 16 (2), 205-218.
20. Milner, J. S. (2000). Social information processing and child physical abuse: Theory and research. In: Hansen, D. J. (ed.), **Motivation and child maltreatment**. Lincoln: University Of Nebraska Press, 39-84.
21. Novoselec, P. (2007). **Opći dio kaznenog prava**. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
22. Obiteljski zakon (1998). **Narodne novine**, 168/1998.
23. Obiteljski zakon (2015). **Narodne novine**, 113/2015.
24. Pearl, M. & Pearl, D. (1994). **To train up a child**. La Verne: Ingram Book Co.
25. Pećnik, N. (2006). **Međugeneracijski prijenos zlostavljanja djece**. Jastrebarsko: Naklada Slap.
26. Pećnik, N. & Tokić, A. (2011). **Roditelji i djeca na pragu adolescencije: Pogled iz tri kuta, izazovi i podrška**. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.

27. Pećnik, N., Radočaj, T. & Tokić, A. (2011). Uvjerenja javnosti o ispravnim roditeljskim postupcima prema djeci najmlađe dobi. **Društvena istraživanja**, 20 (3), 625-646.
28. Plantin, L. & Daneback, K. (2009). Parenthood, information and support on the Internet. A literature review of research on parents and professionals online. **BMC Family Practice**, 10, 34.
29. Rajter, M. (2013). **Obiteljski stresori i obilježja obitelji kao prediktori roditeljskog nasilja nad djecom**. Doktorska disertacija. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
30. Roberts, M. W. & Powers, S. W. (1990). Adjusting chair timeout enforcement procedures for oppositional children. **Behavior Therapy**, 21 (3), 257-271.
31. Rosenthal, R. (1991). **Meta-analytic procedures for social research**. Newbury Park: Sage Publications.
32. Snyder, J. J. & Patterson, G. R. (1995). Individual differences in social aggression: A test of a reinforcement model of socialization in the natural environment. **Behavior Therapy**, 26 (2), 371-391.
33. Tucker, L. R. (1951). **A method for synthesis of factor analysis studies**. Washington DC: Department of the Army.
34. Ujedinjeni narodi (1989). **Convention on the Rights of the Child**. Preuzeto s: <http://www.un-documents.net/crc.htm>. (10.2.2016.).
35. Zakon o zaštiti od nasilja u obitelji (2009, 2010). **Narodne novine**, 137/2009., 14/2010., 60/2010.
36. Zarevski, P. (1997). **Psihologija pamćenja i učenja**. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Miroslav Rajter

University of Zagreb

Marina Trbus

Parents' Association »Step by Step«

Ninoslava Pećnik

University of Zagreb

Faculty of Law

Department of Social Work

SOCIO-DEMOGRAPHIC DETERMINANTS OF ATTITUDES TOWARDS CORPORAL PUNISHMENT OF CHILDREN

ABSTRACT

Corporal punishment of children as a pedagogical measure has been prohibited in Croatia since 1999. However, the results of epidemiological research of violence against children show that violent educational practices are still often used. The attitude of individuals towards corporal punishment of children is considered one of the most important predictors of corporal punishment. The aim of this research was to examine the psychometric characteristics of the Attitude towards Corporal Punishment scale and identify the socio-demographic determinants of the attitude towards corporal punishment. The research was conducted as part of the project »Strengthen the Child's Right to Protection« on a sample of 2,215 parents from five Croatian counties.

The results of the analyses indicate that the attitude towards corporal punishment shows a positively skewed distribution, i.e. that fewer parents have positive attitudes towards corporal punishment, although a substantial number of them support corporal punishment to a certain extent. Parents' sex, level of education, number of male children in the family and total number of children in the family were found to be statistically significant. Parents' age, self-assessment of family finances and number of female children in the family were not found to be predictors of the attitude towards corporal punishment of children. The results indicate the need for the revision of theoretical approaches in the area of prevention of violence against children. They also provide strong support for the creation of prevention campaigns aimed at changing the attitude towards corporal punishment of children in the general public. Based on the analyses, use of this scale as one of the for risk assessment tools is recommended to professionals who work directly with users.

Key words: *attitude towards corporal punishment of children, socio-demographic factors; violence against children.*